

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 5. 05. 2015 r.

KMP.071.2.2015

Pan

Jacek Kozłowski

Wojewoda Mazowiecki

Memorandum Panią Abiejerskiej

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 24 listopada 2014 r. oraz mając na uwadze dodatkowe informacje zawarte w piśmie Dyrektora Wydziału Polityki Społecznej Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego z dnia 9 marca 2015 r., uprzejmie informuję o stanowisku Rzecznika Praw Obywatelskich w przedstawionej w Pańskim piśmie kwestii.

Osoby ubezwłasnowolnione przebywające w domach pomocy społecznej (dalej: DPS), które w sposób świadomy i z dostatecznym rozeznaniem wyrażają bądź nie wyrażają zgody na stosowanie środków antykoncepcyjnych, nie mogą być zmuszane przez opiekuna prawnego do zmiany tej decyzji. Trzeba zauważyć, iż instytucja ubezwłasnowolnienia ma zastosowanie do sfery stosunków majątkowych, a nie – jak w niniejszej sprawie – do sfery *stricto* osobistej.

W pierwszej kolejności zatem, przez wszystkich zainteresowanych (opiekunów, pracowników DPS, organy wizytujące) winno być honorowane stanowisko osoby ubezwłasnowolnionej lub osoby niepełnosprawnej intelektualnie (nie ubezwłasnowolnionej) w sferze korzystania/nie korzystania z środków antykoncepcyjnych.

Trzeba zauważyć, iż środki antykoncepcyjne są dystrybuowane przez apteki na podstawie recepty wystawionej przez lekarza w wyniku udzielonego świadczenia zdrowotnego. W tej sytuacji sam opiekun prawny nie może zdecydować o stosowaniu tych środków, skoro winien je zlecić lekarz po konsultacji medycznej. Osoba ubezwłasnowolniona czy też niepełnosprawna intelektualnie winna być, jak każdy pacjent, poinformowana o wszystkich konsekwencjach przyjmowania określonych produktów leczniczych i winna mieć możliwość wypowiedzenia się w tej sprawie. W sytuacji gdy ocena pacjenta różni się od oceny opiekuna prawnego (a o takich przypadkach wspomina Pan w swoim piśmie) znajduje zastosowanie art. 17 ust. 3 ustawy z dnia

6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2012 r. poz. 159, z późn. zm.) który stanowi, że *pacjent małoletni, który ukończył 16 lat, osoba ubezwłasnowolniona albo pacjent chory psychicznie lub upośledzony umysłowo, lecz dysponujący dostatecznym rozeznaniami, ma prawo do wyrażenia sprzeciwu co do udzielenia świadczenia zdrowotnego, pomimo zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego. W takim przypadku wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego.*

Również przepisy dotyczące wykonywania zawodu lekarza i lekarza dentystry określają sposób postępowania w przypadku wystąpienia konfliktu co do określonych czynności medycznych. Art. 32 ust. 6 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2011 r. Nr 277, poz. 1634, z późn. zm.) stanowi, że *jeżeli jednak małoletni, który ukończył 16 lat, osoba ubezwłasnowolniona albo pacjent chory psychicznie lub upośledzony umysłowo, lecz dysponujący dostatecznym rozeznaniami, sprzeciwia się czynnościom medycznym, poza zgodą jego przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego albo w przypadku niewyrażenia przez nich zgody wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego.*

Prawo do samostanowienia w sferze prokreacji i planowania rodziny wyraźnie zarysowane zostało również w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169), dalej Konwencja. Zgodnie z art. 23 ust. 1 lit b Konwencji, *Państwa Strony podejmą efektywne i odpowiednie środki w celu likwidacji dyskryminacji osób niepełnosprawnych we wszystkich sprawach dotyczących małżeństwa, rodziny, rodzicielstwa i związków, na zasadzie równości z innymi osobami, w taki sposób, aby zapewnić uznanie prawa osób niepełnosprawnych do podejmowania swobodnych i odpowiedzialnych decyzji o liczbie i czasie urodzenia dzieci oraz do dostępu do dostosowanych do wieku edukacji i informacji dotyczących prokreacji i planowania rodziny, a także do środków niezbędnych do korzystania z tych praw.*

Ponieważ stosowanie środków antykoncepcyjnych łączy się z udzielaniem świadczeń medycznych, zastosowanie znajduje również art. 25 ust. 1 lit. d Konwencji, który brzmi: *Państwa Strony uznają, że osoby niepełnosprawne mają prawo do osiągnięcia najwyższego możliwego poziomu stanu zdrowia, bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług opieki zdrowotnej biorących pod uwagę szczególnie wymogi związane z płcią, w tym rehabilitacji zdrowotnej. W szczególności, Państwa Strony zobowiążą osoby wykonujące zawody medyczne do zapewniania osobom niepełnosprawnym, na podstawie swobodnie przez nie wyrażonej i świadomej zgody, opieki takiej samej jakości jak innym osobom poprzez, między innymi, podnoszenie świadomości w zakresie praw człowieka, godności, niezależności i potrzeb osób*

niepełnosprawnych w drodze szkoleń i upowszechniania standardów etycznych w publicznej i prywatnej opiece zdrowotnej.

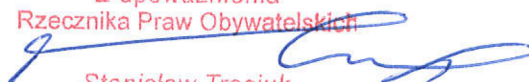
W sytuacjach, w których opiekun prawny z różnych względów nie może uzyskać stanowiska osoby, którą się opiekuje w kwestii stosowania/nie stosowania środków antykoncepcyjnych, winien, jeżeli chce dokonać zmiany istniejącego *status quo*, zwrócić się do sądu rodzinnego w trybie art. 156 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2012 r. poz. 788, z późn. zm.), albowiem narzucanie w tej mierze decyzji opiekuna może prowadzić do naruszenia prawa do samostanowienia obywatela, jak też do naruszenia swobód religijnych, w sytuacji gdy miałyby to dotyczyć osoby, której religia uznaje za niedopuszczalne stosowanie tych środków.

Na marginesie powyższego trzeba wskazać, iż dyrektor DPS może – w sytuacjach, w których ma wątpliwości czy nie dochodzi do naruszenia praw osoby umieszczonej w placówce przez jej opiekuna – sygnalizować sądowi rodzinnemu potrzebę wszczęcia postępowania z urzędu, do czego sąd opiekuńczy jest władny w oparciu o art. 570 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 101, z późn. zm.).

Zalecenie Krajowego Mechanizmu Prewencji odczytywać zatem należy jako nakierowane na dobro mieszkańca DPS prawo do jego samostanowienia, a w przypadku braku możliwości świadomego decydowania o swoich prawach, na poddanie decyzji mogących znacząco ingerować w prawa tej osoby, kontroli niezawisłego sądu.

Z przeze mnie

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich